

ЦРНОГОРАЦ

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 35.

На Цетињу у Суботу 25. Септембра 1871.

ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут неђељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. н.; четврт год. ф. 1. 75. н. — За све друге земље год. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Донеси, предплата и све наручбине шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ТУРСКА СЕ ПРЕУСТРОЈАВА.

У своје вријеме јавили смо да је умро велики везир Али паша, а одмах по томе да је на његово мјесто постављен за великога везира Махмут-паша. Тада нијесмо мислили да ћемо имати повода да се поврћемо на тај са свијем обични догађај, јер Али-паша је умро што је тако ободно да је морао умријети, а Махмут-паша дошао је на његово мјесто, што га је послужила срећа, да баш он постане велики везир. То је било просто аванзовање ушљед смрти једнога највишег чиновника турског а без икаквога другог значаја. Ни велике жалости за Али-пашом нити какве среће са Махмут-пашом, т. ј. за Турску, а нама је наравно свеједно. Све што смо могли још онда рећи то је, да је Али-паша био човек, т. ј. Турчин, који је „образованошћу“ одмакао испред осталијех Турака, којијема је тај ријеч још са свијем непозната, а Махмут-паша је био неки секретарчић у турскоме министарству спољних послова непознат свакоме до јуче.

Знатнију какву промјену ушљед смрти Али-пашине нијесмо очекивали, као што ни постављању Махмут-паше за великога везира не дајемо никакву важност. Али нијесу сви људи једнога мишљења. Она висока господа, која суревњиво гледају на руско-турско пријатељство, које је ђенерал Игњатијев умјео склопити са Али-пашом, сматрају ови догађај, т. ј. смрт Алину и долазак Махмутов на велико везирство као мијену у турској политици. Због тога и чусмо високоумне политичаре мађарске у Пешти, ђе говоре: „Не барон Прокеш, него ђенерал Игњатијев треба да обуче црнину за Али-пашом.“

Кад се ово разумљивије каже онда значи: Пријатељство, које је Игњатијев посредством Али-паше знао утврдити између Русије и Турске сада је смрћу Али-пашиним пропало и Аустро-Угарска, коју је вешта политика Игњатијева са свијем отисла од Турске, сада ће добити онет свој стари уплив код порте.

Ми не видимо никакве основе овоме мишљењу, ван ако не лежи у самој жељи аустро-угарских политичара. Прије свега промјена лица не показује то ни у колико. Махмут-паша није никаква политична личност, да би се по томе могло то предвиђати. Осим тога зближење између Турске и Русије није искључиво дјело Али-пашино, његовога личнога убјеђења и расположења према Русији, јер је он баш због тога, што је био, као што се каже, највиђавнији Турчин, знао врло добро, да је Русија природни непријатељ Турске. Турску зближиле су Русији политичке околности, опасности, у којијема се она налазаше и још једнако налази. Те околности трају још једнако и престаће само пронашћу Турске. Смрт Али-паше не мијења дакле ствар баш ни мало. Јер оно што има доћи иза овога пријатељовања Русије с Турском дошло би, да је Али-паша и остао жив, као што се и Махмут-паша брво мора увјерити сљедовао он политичкијем стопама свога предходника или не.

Но да узмемо баш, да ће Махмут-паша бити само Турчин, а нимало политичар, да ће пустити ђенерала Игњатијева да се завије у црно за Али-пашом, а барона Прокеша да се радује, да ће дакле прекинуту пријатељске одношаје с

Русијом — шта онда? Турска, изгубивши Наполеонову Француску, морала би се доиста ослонити на Аустро-Угарску. А о поузданости тога ослоњања требали и говорити и за сами тај случај да се Русија са свијем немарно повуче. Но то је савршена немогућност и Русија од часа, када не би била више у стању продужавати своју данашњу политику према Турској, морала би се прихватити оне — на пречац. И тај одлучни корак Русије поздравил би с највећом радошћу и готовошћу сви Словени у Турској и ван ње, који се истина ни до сада нијесу бојали због тога, што Русија пријатељује с Турском, по им је био само заходан пут к цели, којој теже, а коју и Русија има пред очима, т. ј. ослобођење и уједињење њиховом.

Но себични пријатељи Турске још су много недошљеднији када говоре о унутрашњем стању њеном, када кличу: „Турска се преустројава!“. Они признају да је отоманско царство у Али-пашу изгубило врло много, да је изгубило најинтелигентнијега Турчина и најдаровитијега државника свога, а исповједају и то, да садатњи велики везир по способности не би био вриједан ни да чабуе пали своје предходнику и опет за то од ступања Махмут-паше на везирску столицу очекују они преустројство турске трулежи.

Ми знамо — тако бива у многијем државама! — да извјесна гласила брзо заборављају оне, који су њешто вриједили, али их више нема, и да обасипају хвалама оне који су сада у власти и да све наде и жеље полажу у њих као у достојне вршиоце тих очекивања. Знамо и то, да турски пријатељи познају Турску као и ми, али им иде у рачун, да је хвале и Јевропи преставају као „пунонадејдну.“ Али кога су они кадри још и даље обманјивати? И су чим?

За доказ да је Махмут-паша дорастао за свој високи положај, наводи се како он тежи, да одржи Турску у миру и у добријем одношајима са сусједнијем државама. Ту тежњу своју показује тијем, што је измирио вице-кралја мисирског са султаном, — као да га је доиста измирио и ако је распра за вријеме стишана, и што је Махмут-паша изјавио српскоме посланику у Цариграду, када га је овај као новог везира поздравно, да ће се он трудити, да са Србијом одржи пријатељски одношај. Ово је просто једна фраза и ништа више, коју дипломате међусобом у таквијем приликама употребљују. Иначе немају те ријечи никаква смисла. Махмут-паша баш када би то озбиљно и жељно, тешко ће моћи успјети, или ће му успјех бити врло кратка вијека, јер је задатак Србије баш противан тој жељи његовој. Можели се и помислити, да може бити пријатељства између једнога дијела народа српског и једне силе која је смртни непријатељ цијелом народу?

Исто тако немогућно је и унутрашње преустројство турске државе, јер је унутрашње стање неразумно скопчано са кретањем спољашње политике. У турској држави већина је нашега и нама сроднијех братских народа. Ти народи не могу се задовољити с никаквијем уступцима од стране турске осим с подуном самосталношћу својом.

То је једино и све што они морају тражити. И ми, браћа њихова, који уживамо своју слатку слободу, и с којијема је Турска у свези са својом спољном политиком, морамо их подпомагати у тој тежњи њиховој, јер је то дужност наша и према њима и према нама самијема. Турској је дакле, ми исповједамо то без околишења, немогућно своје унутрашње одношаје уредити за стални мир. Постојана тежња за ослобођењем и уједињењем нашијем пробудиће је свагда из тога заноса, ако му се и за часак ода.

Једино што је Турска могла чинити, то је, да је била човјечнија према својијем држављанима. Али ако се озбиљно размислимо и то је напошљедку така иста немогућност, као што су и остале, којесмо напријед споменули. Турчин и нечовјечност остаје увијек једно исто. Због тога га видимо, да у Арбанији, са ужасном касапницом без довољна узроча повраћа мир, видимо га у Херцеговини, Босни и Старој Србији онака иста, какав је од Косова према нама а према цијелом Хришћанству и образованости од како је настао.

Све ово што смо до сада рекли даје се са свијем у кратко поновити: Данашња промјена у Цариграду не значи ништа и никаква промјена ни владајући личани система не могу Турску преустројити. Народи везини не траже више од ње олашнице, они хоће ослобођење и сједињење са својом независном браћом, народи везини изричу јој дакле сами пресуду. О извршењу пресуде нека нико не сумња, а најмање нева се тјеше тијем, што је ђенерал Игњатијев изгубио — Али-пашу.

ГРАНИЧАРИ И ЦАРСКИ РЕШКРИПТ.

РИЈЕЧ У СВОЈЕ ВРИЈЕМЕ.

Недавно изишла је у Биограду једна брошура под горњијем насловом. Писац јој није именован, по многи хоће да знају и од кога је и чијим је поводом написана. Због тога јој се поклања свуда велика пажња, а у Аустрији, рекли би највећа, јер је ту одмах и строго забрањено читање те књижице. Нама још није дошла до руке, него имамо пред собом само извод у „Гренцботу“, и по њему ћемо и наше читаоце упознати с том броширом, а када је добијемо, можда ћемо се вратити на њу.

Писац се вратиће вели, да ни један од данашњијех догађаја у Јевропи нема толикога значаја за јужне Словене, као царски решкрипт, јер се њиме будућа судбина граничара изриче. Већ необично одушевљење, с којијем је бечко и пештанско новинарство пропратило тај решкрипт, сведочи довољно, да се њиме иде на пропас јужнијех Словена. Ни сама „Преса“ не таји то која јавно признаје, да је тај решкрипт дело грофа Андрашија, и да се њиме духовно, материјално и политично развије јужнијех Словена, не само зауставља, него се сада пештанској влади много олакшава, да своје намјере односно Србије изврши.

Од 30. Априла 1671 године па до данас њемачки а доцније аустријски цареви били су само узурпатори а никако законити владаци Границе у троједној краљевини.

Данашњи цар мјесто да је сазвао граничарски сабор, који би ријешно о укинућу кордонске службе и подјели земље у окружије, срезове и т. д., издао је решкрипт, по коме се Граница мадо по мало разоружава и подвргава врховној влади мађарскога министарства у Пешти. То је

највећи удар, којег је троједна краљевина за ове пошљедње четири године добила, а пошљедњи, који је године 1861 насилнички укинута Војводина имала претрпјети.

Троједна краљевина учињена је мађарском провинцијом, а то је такав исти преступ, као и онај, што је цар Леополд I. прије двијеста година прогласио Границу саставнијем дијелом царске војске.

Писац увјерава, да је данас у цијелој Граници једно расположење, — да Границари неће под Угарску, нити ће дати свога оружја прије него што подијеле меџан са непријатељем своје отаџбине.

За тијем наставља: цар се компромитовао онијем решкриптом јер га је издао без противподписа једнога одговорног министра. Али што је стало бечкијем и пештапскијем Јакобинцима, хоће ли се цар компромитовати али не, само кад они постизавају своју циљ: да Словенима и у Аустрији и на истоку стану ногом за врат и на развалинама њиховијем подигну свој велики „Мађар-орсаг“, пред којим ће и велика Русија дрхтати. Па да би то велико дјело постигао, морао је гроф Андраши и велика средства изнаћи, а то му се чинило у толико лакше, што је у грофу Андрашију и бечкијем Јакобинцима имао вјерне савезнике, који су опет имали исти задатак у западној половини царевине према Чесима и другијем Словенима. Увјерен да ће га они помагати гроф Андраши предложи својим друговима у једној тајној министарској конференцији у Пешти на крају Декембра год. 1867 овјех пет тачака: 1. да се народна војска (хонвиди) устроји; 2. да се троједна краљевина притиском подчини мађарској влади; 3. да се кнез Михаило уклони и тијем Србија у њеном развјетку сиречи; 4. да се посије раздор између Срба с ове и с оне стране; и 5. да се граница разоружа.

Држећи да је у четири прве тачке доста успјео, поклоно је гроф Андраши у пошљеднијем годинама највећу пажњу негој тачки, т. ј. разоружању Границе, која је спречавала извршење планова његовијех. „Ми неможемо против јужнијех Словена ништа одсудно предузети, рекао је он Деаку, догод је у њих наоружана Граница, Уклонимо ли њу, онда је друго све играчка. Но пошто је Граница саставни дио троједне краљевине, то разоружање њезино неби Мађарима много користило, ако је не би одмах са својим хонвидима појели. А да би и то могли постићи, израдили су код бечкијех Јакобинаца, да разоружана Граница и у војничком и у грађанском погледу подпадне под врховну управу мађарске владе, што им је цар поменутијем решкриптом и потврдио.

За тијем удара писац на комисију, која је спремада реформе и која је Границаре предала њиховом највећем непријатељу. Истијем начином осуђује и поступке мађарске владе у Хрватској. Ријешавајући тако о Граници није се ни мало обзирало на пошљедице, које могу врло лако настати, није се мислило на то шта може наступити, ако такво ријешење одбију огорчени Границари. Шта ће бити, ако наоружани Границари, који су за двијеста година пролијевали своју крв за туђе право, за туђе интересе, устану на оружје, да бране своје сопствено право, своје сопствене интересе? Шта ће радити лакомислени Јакобинци, ако им мјесто хиљада очајнијех Кривошијана у Боки сто хиљада јуначкијех Границара изиђу на супрот са изјавом, да неће прије положити оружје, док не буду на чисто са непријатељем отаџбине њихове? Избиља, као да њеко пројектство влада над тијем Бечом! Још није прошло ни три године од устанка у Боки, још сваки добро памти узроке овога устанка, и где! са Границом се ради онако исто као тада са Бокељима.

Пошто писац брошуре још обширно говори о томе како се Словенима у Аустро-Угарској намјерно и свакијем начином спречава развјетак, долази опет на 1848 годину. Ту спомиње Јелачића бана, о којем вели да га је бечка камарила отровала тако исто као и војводу Стевана Шупљика. „Ми кажемо да је бан Јелачић отровац, онај велики човјек, који је дјелом засвједочио да Словени нијесу непријатељи аустријске династије, јер у почетку Андрашијеве револуције, он је био једина личност, у коју се у средсредила сва моћ монархије и од њега је само зависило, хоће ли династија хабсбуршка постојати или не“.

Даље говори писац како Немци и Мађари, који су у несравњеној мањини према Словенима у Аустро-Угарској, увјек угњетавали Словене. „Па то угњетављење није се ограничило само на аустријске Словене него се пружало и на цио

исток. Ми би могли стотине примјера навести, како је бечки кабинет сваком даном приликом употребљавао сва могућа средства да стане на пут политичком препорођају источнијех Словена, но мислимо да ћемо доста рећи у томе погледу, ако само наведемо убиство двају српскијех владоца, Данила, кнеза Црне Горе, и Михаила, кнеза Србије, као грозно дјело бечкијех јаничара“.

Писац брошуре долази и на данашњи дуализам и каже, да је он дјело Бисмаркова агента „грофа Бајста и бечкијех и пештапскијех јаничара, који су предузели, да упропасте хабсбуршку монархију. Но гроф Хохенварт изађе томе на супрот. Он је изјавио цару, да је крајње вријеме, да се стане Јаничарима на пут и савјетовао му је да не треба више ни један народ да има надмоћија над другијема, а најмање Њемци и Мађари, који су најмањи по броју и који живе у Словенскијем земљама.

Даље говори како би идући карловачки сабор требао да захте, да се испуне уговори, које су закључили Срби са домом хабсбуршкијем. Тако исто позива Словаци, да и они устају. И сви Словени ваља да изјаве: „Ми нећемо више, да трпимо, да ви господарите у нашој рођеној земљи. У словенској земљи господар је само Словен, а ви Мађари, ако вам није право, и ако нећете да сте захвални за то, што смо вас толико стотина година трпили у нашој кући, одлазите у Азију, од куда сте и дошли.“

То су од прилике мисли поменути брошуре, које смо покупили из земунскога „Гренибота“, који је имао узрока, да саопшти само испрекидано поједине одломке и да их протумачи непријатељски. Но и из тога може се повнати она важност, која се тој броштури даје, а тако исто може се доста разлога наћи и за оно мишљење, које каже, да је сада крај пријатељству биоградско-пештапском.

БЕСЈЕДА

којом је Намесништво књажевског достојанства отворило редовну народну скупштину за 1871 годину.

Браћо!

Избрани на темељу основних закона, који су прошле године решени и проглашени, на тригодишњу периоду скупштинско, ви се сад састајете на први свој збор, да се, у име Бога, договорате с владом о законодавним пословима земаљским. Вашим састанком установа скупштинска улази од сада у свој правилин ток, а тиме наша земаљска уставност добија своје стално, најјаче јемство.

Сретни смо, што вас можемо извести, да се, под благодетним окриљем наше уставне зграде, одношаји у земљи у сваком погледу успешно развијају. Једва су прошле две године од како је народни устав проглашен, а већ се по свима грамама јавнога живота опажа буднија свест, види живљи покрет. Нарочито у привредном обзиру узели су одношаји наши полет, који је у земљи нашој до сада са свим непознат био. Дотадашња безбедност још јаче подјемчена уставом, ободрила је духове на сваковрсне привредне предузетке. Расејаве пређе силе, растурени капитал и почињу сеживи прибирати те здруженом снагом улазе у веће, плодније покушаје, а добар примјер, који излази из престонице, добија све више одзива у осталим градовима, у којима опет тежачки труд све бољу награду налази.

Уставност је још јаче покренула привредни обрт, а овај ће, благостањем земаљским, које ће из њега потећи, створити уставности толико крепке подпоре, толико снажног јемства, да ће и овде начело узајамности показати своју животворну моћ.

Усред овог привредног полета, светли изглед ове године биде за који тренутак покривени мутним привзорима. Кад легиона беше најбоље понела, бујне поплаве поголише нам многе плодне долине, те одвеше знојни труд многе браће наше.

На први глас о овим немилним појавима, ми смо изаслали у поплаване крајеве своје поверенике, људе од искуства и струке, да пострадавима, где затреба, притеку у помоћ, и испитају узроке, са којих поплаве почињу у земљи нашој чеће бивати.

Срећом, извештаји, које од изасланих повереника примисмо, брзо показаше, да су први гласови штети дали већи размер, но што га она имаћаше у ствари; да су поједини губитци истина велики, но да су усеви на узвишеним странама остали у напредном стању тако, да се, уопште узевши, немамо хрђаве године бојати.

Пострадавима од поплаве притиче се у помоћ од стране општина, а где општинска сред-

ства не достижу, увазује се она од стране државе. Но помоћ је она тренутна, а потреба је ова да се постарамо предупредити, колико год се може, повратак зла, које нас почиње тако често свалозити, да смо, за седам последњих година, морали претрпјети две овако знатне поплаве.

Прилика је, да ћемо, по своје земљишном положају, морати свагда, више или мање, да се боримо са овом рушећом природном стихијом, по нема сумње, да је озбиљнијем настојавањем можемо знатно ослабити.

Извештај комисије, коју смо саставили да ово питање темељно проучи, показаће вам, како многе узроке поплави могу уклонити и поједини људи, и поједине општине; за одклоњење опет других узрока да требају знатне жртве и дуља проучавања. У сваком случају, можете бити уверени, да суделовање владино неће, у границама моћи и средстава државних, нигде изостати, где буде од потребе.

Овако ванредни догађаји показују очевидно, да је нарочито наше сеоско становништво изложено неприликама, у којима често потрбује брзих новчаних средстава а под пробитачним условима. С друге стране опет осећа се не мања потреба, да се штедња и прикупљање капитала у народу подпомогне. Да се овај извор помоћи отвори, влада није пропустила потражити најоходнији начин. У то име поднеће вам се предлог закона о оснивању окружних штедонница, које ће, надамо се, намирити ову двогубу циљ нарочито прву, да се потребити саграђани наши предохране од плаћања прекомерних интереса.

Исто тако да се задовољи жива жеља, коју је народ више пута изражавао, поднеће вам се предлог закона о увођењу пороте за случаје, које је народни устав предвидио. Ви ћете се уверити, да је и овђе одржано оно спасовоно начело, које смо, при уставном преобројавању земље, вагда имали пред очима, а на име да основне науке свуда доведемо у сагласност са домаћим потребама и околностима.

Не малу олакшицу за народ надамо се да ће народна скупштина наћи и у предлогу закона о уређењу трошкова, које чине управни званичници, кад, по служби својој, у народ излазе. Више пређашњих скупштина покретало је ово питање, које ће, надамо се, овај пут наћи задовољајућег решења.

Изнеће се пред вас и други законски предлози, међу којима нарочито заслужују вашу наклону пажњу и предлози о уређењу свештеничких прихода и побољшању стања учитељског. И ако је просветни буџет за последње три године умножен, потребе су наше у овој струци толике, да се пред новим жртвама још дуго зауставити не смемо. У ред ових жртава рачунамо и кредит, за које ће вам се влада обратити, да може подићи зграде потребне за школе учитељску и земљоделачку.

Просвета и војска треба да остану вагда стални предмети наше нарочите неге. На ту сврху државе су и ове године школе за образовање баталионих командира и четовоја наше народне војске; састав је овој усавршан, а оружје, по најновијој системи преобраћено, издаје се ове јесени војницима прве класе; оружје пак, које је њима на рукама било, предаће се војницима друге класе. Задовољно дакле и спокојно можемо од сад погледати на нашу народну војску васколику подпуно оружану.

У државном буџету наћи ћете предлог, да се и четовојама одреди века награда, да могу покрити трошкове, које подносе вршећи своје дужности, којих ће круг бити распрострањен. Ми не сумњамо, да ће и овај предлог наћи нашег наклоног одзива.

Најважније питање, које ће сада пред вас на решење изићи, неспорно је питање о српској жељезници. Од прошле године до сад оно је учинило повећи зорак напред. Различни интереси тако су се у овом питању испрекрштали, да је, у цели њиховог измирења, недавно држана у Бечу међународна конференција, на коју смо и ми послали своје заступнике са изричним оградом, да нас њена закључења не вежу.

Судећи по исходу саветовања конференције, вероватно је, да ћемо за шест месеци добити жељезничку свезу или на Александру или на Јанковој Клисури; при свем том, ми нисмо ни за тренутак хтели пристати да се овоме питању одузме међународан значај па смо задржали себи право, да га непосредно са високом Портом решимо онако исто, као што смо и са аустријско-угарском већ одпочели преговоре, да своју жељезничку пругу вежемо са угарском.

Ваља да будемо спремни да можемо приступити делу за случај, да би се питање са же-

љезничким свезама повољно решило. У то име подише се скупштини потребне предлози, које ми нашем најбрижљивијем испиту препоручујемо.

Поред свију досад избројаних задатака, пала је удео овој скупштини и та племенита дужност, да, у име српског народа, обележи ма и слаб знак захвалности једном драгом и велецењеном спомену. Познато вам је да је општина београдска позвала народ српски на добровољне прилоге, помоћу којих би се подигао споменик нашем славном владоцу, незаборављеном књазу Михаилу. Србија се показала да је достојна, да има својих великих мужева, јер је одзив њен био брз и усрдан, а није изостао ни са других удаљенијих крајева српских.

Скупштини ће се предложити да она, као орган српског народа, рјеша, да тај споменик подиже књазу Михаилу захвално српство као видан знак своје признателности и свога одушевљења према његовим великим делима.

Остало би још, да се на месту тужнога спомена, где нам је из наруђа отргнут наш славни владалац подигне богомоља, у којој ће побожни Србин благосиљати спомен Књаза мученика.

Браћо, сматрамо најзад за дужност да вам покажемо у коме се стању налази још једно за земљу нашу животну питање, којим смо се такође у течају ове године занимали.

Кад се у почетку ове године, због црноморског питања, састала у Лондону конференција сила потписница уговора од 1856. године, поврнуто је том приликом и питање о пловидби по Дунаву, а нарочито о раскопавању ђердапа. Ми смо ускорили послати у Лондон свога повереника, који је за време конференције објашњавао интересе наше земље. Не предрасуђујући питање у основу, ми смо радили, да се оно не реши без нашег суделовања, које нам је осигурано оним свечаним актима, под гаранцију којих је стављена наша кнежевина. Званична преписка, вођена о овоме питању, показале вам исход његов као и тегабе, са којима је оно везано било, но сву важност његову моћи ћемо тек онда подпуно измерити, ако се буде покушало, да се пловитба на ђердапу олакша обновљењем старог римског канала, који лежи на нашој обали.

Ми смо земаљско право бранили начином, који ће, надамо се у вас наћи одобрења, и захваљујући благонаклоном одзиву сила, наш труд није остао бесплодан.

Није Сабина навикнута, да јој се под владом славних Обреновића крпе земаљска права; то се још мање смело догодити онда, кад Намесништво у има Обреновића земљом управља, а на престолу ових седи њихов подмладак, који је у себи усредсредило наше најбоље народне наде. Живно!

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Застава“ у чланку, „Сабор и опет одгођен — јесмо ли људи?“ оштро разматра и осуђује досадашње поступање мађарског према народностима и изводи дошљедно да нема изравнања са Андрашијевог владом и да би са променом данашње владе борба добила другачији, снопљивији значај.

Ако је Мајлат-Шенејева влада вели, далеко била од наши жеља, и ако је ми ни у уставном времену не би желили, то ипак можемо рећи, да је она у самом времену неуставности, шта више шизетности, далеко човечија била од данашње оходе, све багателшуће и самим својим начином до срца вређајуће владе.

Ако су пак Маћари вољни да у данашњим околностима заједнички настоје, да се задобије што самосталнији, по могућству подпуно самосталан независан положај земаља Стефанове круне према остал м крунама и земаљама — то нека сложе свој глас са гласом други немађарски народ прво на то: да се влада гр, Андрашија обори, друго на то, да се либералнија и правичнија система и влада постигне, а треће на то, да се Угарска са Тројном краљевином на основу целокупности Хрватске, Славоније и Далмације са крајином заједно, и државне равноправности, а са народима у оквиру саме Угарске на основу демократске и дародносне равноправности измири — па ма свој Поликратски прстен мору жртвовати морала.

И опет видимо: гр. Андрашије није момак за деверство измерена мађарског са немађарским народима. Из нас не говори ни мржња, ни друга лична сраст; нити се њега бојимо, нити од ког другог за себе што очекујемо, а над и од ког другог за себе што очекујемо, а над страсти освете јамачно смо од грофа узвишени-

ји; но из нас говори искуство, и познавање лица и ствари.

Ми мислимо, да избрани заступници народне странке ваља сад да се депутацијом из своје средине обрате на само Њ. Величество са жалбом против толикопуташњег, а нарочито садашњег одгађања сабора, да том приликом изјаве своја неповерења према садашњој земаљској влади, и уверење: да нема изгледа, да ће се под ауспицијама данашњег председника уг. министарства, и однега препоручени банова размирице између Угарске и тројне краљевине изравнати моћи, зато би најделисходније било, кад би Њ. Величество и у Угарској инаугурисало системи и владу наложеном измирењу народа у земаљама Стефанове круне.

„Обзор“ доноси ову значајну изјаву:

„Преузвишеному госп. грофу Петру Пејачевићу, министру. Ваша је преузвишеност приликом прошле скупштине жупаније иривитичке и то код обједна у стању великога жупана, казала да је народна странка у Хрватској и Славонији добила 150.000 фор. од опозиције чешке за агитацију изборну и да је она овим новцем купила мандате за своје присташе. Ваша је преузвишеност шта више тврдила, да има за ово локаза.

Били ти докази у рукама Ваше преузвишености или не били они се вашој преузвишености немогу и неће узкратити, и зато нећемо бити индискретни, ако вашу преузвишеност позовемо, да изнесе те доказе.

Ако Ваша преузвишеност до 14 дана не докаже, да је народна странка у Хрватској и Славонији буди од чешке опозиције, буди од икога добила 150.000 фор., буди ма коју већу или мању своту, она ће морати држати Вашу преузвишеност за престога л а ж да и к л е в е т н и к а, који на срамоту служу наслову части и одликовању, од Њ. Величанства добивену.“

У Загребу, 21. Сеп. 1871.

Народна странка.

„Вршачка Кула“ разлажући „значај расућа шесте омладинске скупштине“ вели:

„Расућем скупштине није ни омладина српска или младо српство расуто, и сваки онај који држи, да је тијем расућем омладина српска поништена, тај се још кара. Нема те владе и те силе, која ће зачету и рођену мисао уједињене омладине српске поништити моћи.

Облик — форму, спољашност, коју досада имаћасмо, ту нам непризнају и забрањују. Добро! ми ћемо изменити тај облик ту спољашњу форму, али језгро, суштину остаје, та се не мења.

Забрањено нам је, да смемо као уједињена омладина српска скупштине држати, — али није нам забрањено да се као певачи, турнери, стрелци, занатлије, трговци и т. д. на јавним зборњима — митињима — састајемо. Најпосле нека нам и саме зборове закрате и забране; славе црквене, освештења заставе и т. д. не могу нам никако забранити и ми ћемо се било овако или онако ипак састајати, и о унапређењу и уједињењу српства диван водати.

Нас чланове уједињене омладине српске једна мисао руководи, а док је те мисли и нас, нико нас и радњи нашој не може пречити, а расуће наше шесте скупштине најмање. Напротив, ово расуће ваља да нас на што већи рад подстиче, јер притиснуто јаче, све на више скаче, то је значај расућа наше шесте скупштине.

Одговоримо расућу шесте омладинске скупштине, стварањем разних задруга; подиђимо певачка, турнерска, стрелачка, занатлијска, трговачка, штедиона, вађевињска, потрошарска и других друштава. и радимо тако, да таково оно постану и буду, што до сада појединац из омладине беше, и таквим радом показујемо душману, да је према цели и према сврси уједињене омладине српске немоћан.

Напред дакле на рад у корист уједињењу и ослобођењу васколиког српства.“

ДОПИСИ.

С. В. ТРЕБИЊЕ, 15. Септ. — Капаља за капљом и камен пукне, вели наша пословица. Непрестане тужбе ове наше невољне земље узродитиће једном толико очекивани плод; обистинити ће се оно што нам неумрли владика у свом „Горском Вијенцу“ каза: „Послије туче ведрине је небо;“ али међутим докле нас још та горка судбина убија, докле нас још нада будућег благаства блажи, докле се још плачем питамо, допустите, да уз остале тужбе наше ојађене браће додам и ову која ће служити потврдом свега што се до сада црним бојама описивало

наше тужно стање, падајући се да су ово последње силе звјерских зулумчара, просвете и благостања заклетих непријатеља.

У Љубињу ту педавно њеки Ристо Поповић купи за готове новце и то судом комад земље од Турчина. Непрођоше два дана ноћу крадимице навалише њеки Ресулбеговић из Требиња, отеше му све жито, запалише му торњин, и мирно се вратише кући својој. И ово је један између толиких доказа да једна раја не може радити ни имати своје, да не смије земљу своју муком од праћедова својих добивену копати а камо ли земљу од Турчина судом купљену; јер какав је суд који данас тобож правину учини, а сутра нијем остаје на свако безакоње, свакој неправди, и ладнокрвно гледа као стари Римљани који су смјехом на усти и весељем на муку гледали како се робови међу себе кољу и убијају, и својими тјелами грозну касапнишћу чинили. Но ајмо даље.

Нијесу ми сада у памети имена, али је права истина. У Шуми и Попову исто се догодило; синови старих зулумчара одузеше њеке земље, које су тужни Хришћани уз крчуне пу старе и каменита брда зпојем радили. Чуше онај обични глас: „Бре, влаше, то твоје није, мени је иза ђеда, баба, стрица остало.“ Али, Воже, одклен ти још и праћеду, злосретни Турчине? Зар си када и имао свога, да нијеси вјером преврнуо, образ под ноге ставио удвелећи браћу своју, и њему отео на правди Бога? Но чуј још једну, мили роде, па са мном од јада заплачи.

Познато ће ти бити, какав се још преклани започео пут градити између Требиња и Дубровника, пут који је остао започег али недорвршен, дочим онај од Дубровника до наше границе већ свршен и мајсторски саграђен, а камо срећа да није ни овај, не због користи и напретка, не, но због труда и муке тужне раје која бједна мора без паре и динара и без коре хлеба на врат на нос да ради, и као праве животиње да носи на голем врату по два сахата врећу пржине, да ко просијана буде, тобож да пут раван буде ко длач, не к обзиру да овај буде бољи за домаћу корист, колико индиректно да себи управитељ, а то главом кајмакам требињски, част прибави, и на прса своја који нишан стави, на макар вас свијет пропао; а то ће му и за руком поћи, јер овамо ко боље рају руком бича гони, тај је пред својим старјешином најгачни извршитељ канона, а пред муштајам најзаслужнији потомак коранов; али пред изобразеном свијету што друго не измет људскога порода, безакоњити, невредан да живи под овим небом, и срамота свим државама, које трије да тај отров смије отровати земљу, ће просвета, ће благодат свака господарити може.

Ви синови косовски јунака, ви нашљедници пропасти српске, ви мученици XIX. тог вијека, покажите се снажни у смиону: истина да сте жртве преко којих се иде к слободи, али боље да се на нас муке сврше, но да нас наши синови и унуци проклињу. Знадите да: „Пушка у страховој руди никад биљегу не бије.“ Храбро дакле, јер нам се звиједа переходница рујне нам зоре на истоку указује, од кољена силних Немањина роди нам се чело, указије нам се барјак слободе и напретка нашег. За то узвикнимо му: Живно нам црногорски нашљедник! Да Бог да!

— или — На УНИ, У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ 4. Септ. Ови дана вратио се Валија босански Акио паша из Приједора у Сарајево, ће се је бавио ради оног догађаја са жељезничким особљем. По свој прилици да су се исправљали. Друштву том жељезничком треба прије свега повода, а Валија је обећао као што чујемо, златне бријегове. Да вам наведем чудан начин одштете, који ће влада друштву у њеколико да се одужи. Ево како: сирота раја мора да надичи томе друштву при грађењу пута, и добива за то само једну цванцику и ништа више. Стотинама јадника, већ данас том цјеном одкупљују турске гријехове и сиду. А зашто недоће Валија у Лијевно и Херцеговину? Зар се боји саслушати глас рајин, — рајине тужбе! Зар није слушао и у Сарајеву како Елим ефендија кајмакам ливањски и Дембински консуо аустро-угарски жар, и пале и што се у опће ради по травашком санџаку. Али ће зато хазна осјејати, — кад се већ на јаде народа нико не обзире, — колику добит вуку из ње они, којима је она у рукама. За три дана свршише зидали они пролошки пут кроз драгу — а Емин ефендија новуче затим хазне преко 3000 гроша. А колико мисли исти Емин ефендија на грађењу ове Ђуприје, што је сад прави — шићарити?!

Па ту је бар државни интерес, да Валија обиђе своје поданике; па што га неби! Но ваља да непуштамо с вида да је ово Босна и да је Валија Акиф паша, највиши представник турске власти.

По крајини босанској развио се у последње доба глас да ће се митрополит Дионисије враћати: те с тога на ново неке општине скочише и телеграфом најенергијачије у Цариград јавише, да непорично данас више не икада, при својој одлуци остају, а та је: да ће га ако се врати, обертати. А с тим кораком тих општине, слаже се ко што је познато цео народ; а за то се и исплашимо ни Дионисија ни цариградског синода.

И о турским зулумима имао би вам јавити. Та они никако и не престају. Поједине случајеве не могу набрајати, јер би морао цео лист запремити. Доста је да вам кажем да је Турчин вагда још онај стари крвник.

Десетина је и ове године као и лане, распродана. Међу закупницима десетине, опажамо и неколико богатих хришћанских трговаца. Чује тел прногорска браћа, тврда узданица наша!

Нијел хора да већ престајемо десетину Турчину давати!

СА БОСАНСКЕ ГРАНИЦЕ, 30. Августа. — Дођох својој кући, под Пролог, уморан колико хоћете, и када промислих на параброд, на дубини морској, на пливајућим планинама, вјерујте ми да ме несвјест вања и свјест ми се чисто овреше: море за морнара, а ја држаћу се мога хата, планине, горе, ливаде и мог драгог врша. — Да вам кажем која ме је невоља навела на тај пут: Стара приповјетка за коју ми је бабо још у колијевци говорио: ради синко мој, и трудом зноја проживи. Па вршећи ту човјечну дужност, чујте ће ме бес потерати: чак у Трпјест! Ту сам пазарио доброд меда и остријех бритави. Те двије ствари највећма употребљавају наше буле, а ја у другој еспању и немарим трговати, јер ми често љепу корист дају. Боже благослови!

Али остављајући трговину на страну дужан сам изјестити вас шта сам слушавао а Задру за нашег консулића и два наша трговца Ника Станишића и сина му Ђорђа: да је први био позват у Задру због неке тужбе, а друга двојица да су — — — отац турски а син аустријски — још које какви ријечи што доисто зачуло ме је. — Истина је да ова три мужа заповједају и главе су нашег кукавог Лијевна, како што вама биће добро познато да је тај консулић Дембински Пољак бивши солдат мађарски кованика, кога често и по новинама виђате нагрђена; али што се тиче наша два трговца увјерени будите да је чиста лаж, и хоћу да упамтите одкуд извор имају такви неправедни гласови. — Народ је наш тврдоглав пак немари за сва она добра и богатства што му Турци пружају и хоће да дарују; — Нико нијем мелиса, паметан човјек а још паметнији му је син Ђорђе, види среће! пак у души их боли да браћа њихова иду странпутицом, и фала им, до данас гледали су љепим начином, сладким ријечима разуму их довести, али све залуду! Како ме поп учи и врједна његова попадија хоће се вјекова док наш народ прогледа а камо ли година или мјесец но наша два доброжелатеља рада би били у њиховом животу вета добра почитита, себи паравно славу стећи, и за то намислили су другим путем корачати: глуп народ, глупим начином тер важи повежи тамницом прогонством и тако даље, пак опет залуду! народ невјерује, неслуха, а свог брата родољубивог невиду већ прогоњеног Јову. — Даклен видите како и великодушни људи нерједко издајцима названи су — разседите ви и ако сам ја тупље главе ипак наду имао да ћете мог мјенија бити. — Еде све лаж и како ми сада причају није ни истина, да је консулић позват био у Задру да се очисти; јер браћа моја он се фала да је почасећен, похоћен био и пријатељство са двијеста највиши фамилија склопио — фала вам Задрани на дочеку, од срца вам фала, зашто наш врједни дипломат све је прилика да се на виши столац погне: богме важу министар и онда јаох нама јер је већ почео пријетити нам. — Но опет наду имамо да ће нас који добар светитељ ослободити од ове несреће, са свим тим што имамо и други консулића кроја Дембинског — славне главе и вјерује ми да ће се вагда чудити како се је могло ово збити 1859 године и 1866 под заштитом увијек нови Соломана! Пустимо их да још по Босни жаре и пале док се неспале.

И ја остављам перо јер увјерени будите да у селачке руке теже је од мотике. — Додаћу

Уредник СИМО ПОПОВИЋ.

вам још само двије рјечи, а нека ме ваши штиоци претрпе и на досади опросте. —

Наша младеж била се чудо увеселила како стиже глас да се Москов са Стамболом у пријатељству великом везо. — Мирно дјецо, доворили би наша старци, турска царевина ето дебеда крива, причекајте мало доклен је Москов изниси пак виђићете три миле сестрице: Србија, Црна Гора и Грчка на богатом пиру! и баш хоће да се њешто обистини јер мало прије из пенђера говорио ми је попадија да се њешто на сјеверу огромно мрчи да се војска купи и да новинарство пуно труби. — И овђе има неколико дана да се која рјеч шапће: примаћеће, до године, ове зиме и т. д. Турци зар њешто обућили тек су се доста поколебали и уплашили! Дедер наставите ми амо високом Прологу који повољни глас, — барјактар је ваш дописник и небојте се, дужност ће своју када буде извршита, чобане своје промустирати и у нову трговину путовати: бољег меда и острије бритави, с Богом браћа драга, сретно били; на Косову се видили. —

С ДОЊЕГ ДУНАВА, 11. Септембра. Судећ по свему што се у безкућниковој држави догађа, рекао би човјек: да овој старој хрбини од државе, последње часп избити морају. У Арбанији вашем сусједству крв тече. Наша браћа Бугари на борбу се спремају, и ако се обзир на њихову прокламацију узме, то се рећи може, да ће се скорије и балкан затрести. Босна и Херцеговина под притиском увјеле. Виде краљ мисирски згуду вреба, да се падишина варварског господарства отресе. У кратко, у свој држави цариградског падише, тако несрећно изгледа, да му се већ самртна молитва очатати може. Али као да тога бити неће. И ако ствари тако стоје, као што их ми површно набрајамо, то у Цариграду још мирно чибуче и каву срчу, и стару пјесму пјевају: „подигло се неколико влаха, и поњело у тивкици праха“. А зар тако и није? Ко ствари само по чувењу познава, и ко пјешнице бар неке предјеле падишине царевине прегазно није, тај ће на пречац арбанашком устанку, као и бугарској прекламацији таково важност дати, која ће тако изгледати, као да Турска доиста своје коначном распаду пузи. Добро би било да је тако, али будите увјерени, а дај Боже да се ја у моме рачуну преварим, да овога пута ни арбанашки устанак, као ни бугарска прокламација, ни најмање промјене на осуђењем балканском полуострву доћети неће. (?) Ако ме питате зашто? На то ћу вам питање у кратко одговорити: Док год слободне државице као што је Црна Гора, Грчка, Србија и Румунска неотпочну робују озбиљно, то ће сваки устанак и покушај, још робујућих народа на балканском полуострву узалудан, и само Турској користан бити. То је истина, која се никада порећи не може.

Положај Арбаније диван је за устанак и одпор. Али унутрашње стање ствари и међусобни раздор народа тако је несрећан, да се на сложену радњу ни помислити не може? Колико је прокламација, што сви народи балканског полуострва никаква средоточишта немају, од куљ би своје ствари унапредити, и заједнички рад отпочети могли; још је већа несрећа што су исти народи на разне вјере поцјепани, и што је страшно постравање на њихову земљишту корјеп заграбило, те се једно племе од другог одијепити, и прам другог огорчити може. Прочитите на примјер Миридите, који су у вашем сусједству. Чисто се Језуити из њих направиле? Затупили су их тако, да су они ради вјере и рођеном брату непријатељи, и тако вам све редом иде. Арбанаси да су којом срећом сложни, то би они с мањом муком падишно господарство под ноге бацити могли. Али они на то и не мисле, нит за то протрам имају, и док им се такви од стране Црне Горе, Србије и Грчке у руке не да то ће Турској лап посао бити сваки покрет савладасти. Ома како су се први појави немара у Скадру десили, и како се устанак и на околицу разграна то је Србија морала своје, Црна Гора своје, а најпосле и Грчка своје радити; и тако би бездвојно чвор уништен био, који ове три државе једну од друге раставља. Дај Боже да се преварим, и хрђав пророк будем, али Арбанија и надаље падишина остаје, а садашњи појави нанијеће само арбанашком народу штету. Што се тиче наше браће Бугара, и њихове прокламације то се таквом појаву само радовати морамо, знајте да Бугари не дремају, већ што се може то њихов одбор и привремено тајна влада ради, те ако се угледна прилика пружи, то ће они свој рад одпочети. Као што се говори и зна наша браћа Бугари

многом су се научили. Међу собом били су јако поцјепани т. ј. постојале су двије странке млада и стара, напредњачка и позадиња, свака је странка имала је свој правац. Млада радила је баш њешто, а стара по готову ништа. Тако су они стајали изнутра, а с поља још наопакије. Са Србима пак ни с Русима нијесу они живили у пријатељству, а зашто је то било, о том нећу за сад говорити. Сад би рекао, као да су се те странке измириле, а на то их и „славено бугарски мајак“ сачињене врсног бугарског родољуба полковника у руској војсци. Г. Ивана Кирића Кишељског позива.

Са Србојом пак и с Русијом боље се гледају, јер су увјерени, да их нит Срби посрбити, нит Руси — њихова земљишта присвојити желе.

Сувишно, ако подузеће наше бугарске браће за сада падишиној царевини не пусти, то ће оно ипак по Бугарску корисно бити, јер се народ из самртног сла буди, и о својој слободи бољи појам задобива.

Да се Турска обори, и да свако племе на балканском полуострву својим животом проживи, то морају најпре Црна Гора и Србија у договор ступити и заједнички рад одпочети. Бугари биће спремни истим руку пружити, и одма ће ствар готова бити. Ако је Бога и среће, ваљда ће и то бити, а до тога времена треба да се ради и спрема, па неће дуго ни падиша чибучити и каву сркати.

ЦЕТИЊЕ, 25. Септембра. — И приликом крштења нашљедника прногорског стигли су Њ. Св. кнезу Николи I. многи телеграфски поздрав и честитања. Због мнине немогућно нам је све их саопштити, и можемо само толико рећи, да их има са различних страна и да су сви задохнути жарким родољубљем и племенитијем српскијем осјећањем према кнезу Николи и његовом нашљеднику. —

Има их више из братске Русије од којијех нам ваља споменути један од познатога професора на универзитету Нила Попова. У име славенскога комитета у Москви честита он као први секретар, у отсуству председника, Њ. Св. кнезу крштење нашљедника и жели да доспије, да буде заштитник Хришћана на истоку.

Мило нам је што можемо овђе јавити још за један лијени дар, поднесен нашљеднику приликом крштења. Њ. Св. кнезу Милан послао је по својем заступнику г. Бојевићу, нашљеднику једну врло лијепу пушку најновијега система.

Дознајемо, да је истом приликом г. Ристо Ковачић из Новог подно нашљеднику један мали, лијеп револвер.

— 25. Септ. — Прошле нећеће повраћени су нам листови са свију турскијех пошта ће смо претплатника имали, с примјетбом, да је турска влада забранила улазак „Црногораца“ у њену државу. То исто јављају нам из Херцеговине и из Босне, је изишла строга наредба, да ће се сваки без изговора казинути, у кога се нађе „Црногорац“. Дакле мало је Турчину што нам гази нашу тамошњу браћу, него хоће још и нама зулум да чини! Турска се боји од ријечи наше. А шта ће радити, кад нас на дјелу види? Нека је, ми чекамо, догод сама не падне с Турском заједно.

— 24. Септ. — Чујемо, да аустријска пошта наплаћује од претплатника „Црногорца“ још по два новчића за сваки број. Не знамо којијем правом, јер кад смо лист покренули уговорене је, да ми плаћамо за сваки број само биљеге два новчића и ништа више и тако смо радили ево већ три четврти године. Од куда сада на један пут да се захтјевају још два новчића за сваки број, у толико више што смо приморани плаћати још и уноснију ђумруку которскоме — свакога пута, кад наши листови тамо дођу? — Молимо наше претплатнике нека се стрпе док ствар не испитамо. У осталом можемо јавити, да ће се до 5—6 нећеће уредити и прногорска пошта, па кад почне она радити, ствар ће бити чиста за увијек.

— 24. Септ. — „П. Лојду“ мало је што увијек неистине доноси о нама, него још саопштава и телеграме „са Цетиња“, које одавде никако није добио. Ту скоро јавио је, да је прикрштењу нашљедника кумовао аустријски цар и да је по својем ађутанту послао богате дарове, а ни једно ни друго није истина. Овом приликом можемо јавити, да су лажни и сви они гласови о грађењу тврђава турских према Црној Гори и о наоружању истијех са митраљезама.

Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.